

# **REFERAT |KRS| Kommunalutvalget (2011-2015) d. 18-11-2014**

**Mødedato**    Tirsdag d. 18. november 2014 kl. 09:00

**Mødested**    Formannskapssalen

## **Indholdsfortegnelse**

|                                                        |    |
|--------------------------------------------------------|----|
| Energiverksfondet, valg av nye kapitalforvaltere.....  | 3  |
| Rådmannens forslag til handlingsprogram 2015-2018..... | 7  |
| Sak vedrørende salg av Musikkens hus.....              | 21 |
| Strategisk næringsplan for Kristiansandsregionen.....  | 24 |



Dato 7. november 2014  
Saksnr.: 201411570-1  
Saksbehandler Dagfinn Øyulvstad

**Saksgang**  
Kommunalutvalget

**Møtedato**  
18.11.2014

## **Energiverksfondet, valg av nye kapitalforvaltere**

### **Sammendrag**

Bystyret vedtok den 24. september, sak 135/14, en oppdatering av kommunens finansreglement. Gjennom dette ble det blant annet vedtatt å plassere energiverksfondets kapital i to nye aktivaklasser, globale obligasjoner og aksjer i fremvoksende markeder. Det er derfor behov for å tilpasse sammensetningen av porteføljen i tråd med vedtatt ny strategi. De foreslåtte endringer er alle i tråd med råd mottatt fra kommunens eksterne rådgiver Gabler Investment Consulting.

Forslag til vedtak

[Kommunalutvalget vedtar de foreslåtte tildelinger av porteføljemandater](#)

Tor Sommerseth  
Rådmann

Terje Fjellvang  
Økonomidirektør

Vedlegg:  
Ingen

## Bakgrunn for saken

Bystyret vedtok den 24. september, sak 135/14, en oppdatering av kommunens finansreglement. Gjennom dette ble det blant annet vedtatt å plassere energiverksfondets kapital i to nye aktivaklasser, globale obligasjoner og aksjer i fremvoksende markeder. Det er derfor behov for å tilpasse sammensetningen av porteføljen i tråd med vedtatt ny strategi.

I forbindelse med de tilpasninger som gjøres på aktivaklassenivå, er det naturlig at en også vurderer porteføljesammensetningen på mandatnivå (forvalternivå). Det fremmes i denne saken forslag til en del nye forvaltningsmandater. I følge finansreglementet er det kommunalutvalget som skal treffe beslutning om valg av eksterne porteføljeforvaltere.

De foreslåtte endringer er alle i tråd med råd fra kommunens eksterne rådgiver Gabler Investment Consulting. Formuleringer i avsnittet «Foreslåtte endringer på mandatnivå», er i stor grad hentet direkte fra rådgiverens skriftlige anbefaling.

## Dagens situasjon, aktivaklasser

Nedenfor fremgår de nye strategiske vektene som fremgår av finansreglementet. Dette er langsiktige normalposisjoner for de ulike aktivaklassene i energiverksfondets portefølje. I kolonnen til høyre fremgår porteføljens fordeling slik den er pr i dag.

| Aktivaklasser                       | Min         | Strategi    | Maks         | Portefølje pr i dag |
|-------------------------------------|-------------|-------------|--------------|---------------------|
| <b>Renter</b>                       | <b>60 %</b> | <b>80 %</b> | <b>100 %</b> | <b>79,6 %</b>       |
| Norske omløpsobligasjoner           | 35 %        | 40 %        | 45 %         | 40,2 %              |
| Globale omløpsobligasjoner (ny)     | 15 %        | 20 %        | 25 %         | 0,0 %               |
| Anleggsobligasjoner                 | 10 %        | 20 %        | 26 %         | 25,1 %              |
| Pengemarked, bank *                 | 0 %         | 0 %         | 5 %          | 14,3 %              |
| <b>Aksjer</b>                       | <b>11 %</b> | <b>20 %</b> | <b>29 %</b>  | <b>20,4 %</b>       |
| Norske aksjer                       | 2 %         | 4 %         | 6 %          | 6,4 %               |
| Gobale aksjer                       | 9 %         | 14 %        | 19 %         | 14,0 %              |
| Aksjer i fremvoksende markeder (ny) | 0 %         | 2 %         | 4 %          | 0,0 %               |

\* Inneholder også likviditet til anleggsobligasjoner

I korte trekk viser tabellen behov for at de nye aktivaklassene globale omløpsobligasjoner og aksjer i fremvoksende markeder tilføres midler tilsvarende sine respektive strategiske vektorer på hhv. 20 % og 2 %. Videre skal andelen norske aksjer reduseres til 4 % og pengemarked skal selges ut av porteføljen.

Anleggsobligasjoner (hold-til-forfall) skal reduseres til 20 %, men her er det regler som gjør at man ikke kan selge verdipapirer uten at hele denne delporteføljen må omklassifiseres til omløpsportefølje. Reduksjonen i anlegg vil derfor måtte skje gradvis ved at eksisterende verdipapir i porteføljen utgår ved sine respektive forfall (det neste året omtrent). Som en følge av dette legges det opp til at aktivaklassen norske omløpsobligasjoner undervektet tilsvarende i denne perioden, da denne aktivaklassen har samme underliggende risiko. Denne undervekten vil i første omgang resultere i en porteføljeandel nær tillatt minimumsnivå på 35 %. Etter hvert som det frigjøres likviditet, vil denne bli investert i norske omløpsobligasjoner for å øke andelen igjen.

## Foreslåtte endringer på mandatnivå

### Norske aksjer

Per i dag er hele mandatet knyttet til norske aksjer forvaltet diskresjonært av DNB. Det foreslås at dette mandatet avsluttes til fordel for en fordeling mellom to nye kapitalforvaltere, Danske Invest Norske Aksjer Inst. II og Fondsfinans Spar, med vekter på henholdsvis 80 % og 20 %.

DNB har forvaltet norske aksjer for kommunen i over 10 år, og har i denne perioden gitt en meravkastning sammenlignet med indeks på 1,9 prosentpoeng. Dette er i og for seg et akseptabelt resultat, men nærmere undersøkelser viser at mye av denne meravkastningen kommer fra ett enkeltår, 2009, da forvalter gav en meravkastning på over 20 prosentpoeng. Om en tar bort dette året fra avkastningshistorikken, ser en at forvalter har prestert marginalt bedre enn indeks. Konklusjonen er at det finnes bedre alternativer til DNBs norske aksjeforvaltning, og foreslår derfor at midlene plasseres i følgende aksjefond: **Danske Invest Norske Aksjer Inst. II (80%) og Fondsfinans Spar (20%)**.

### Fremvoksende markeder

Dette er en ny aktivaklasse i energiverksfondet. Fremvoksende markeder er et segment hvor det har vist seg vanskelig å være aktiv forvalter, det vil si at få forvaltere over tid har lyktes med å gi høyere avkastning enn respektive sammenligningsindekser. De gode aktive forvalterne innen dette markedet har typisk også høye forvaltningshonorarer. Det foreslås derfor at en innen fremvoksende markeder investerer i et indeksfond, **KLP AksjeFremvoksende Markeder Indeks I**, ettersom dette også har et etisk filter som vil tilfredsstille de etiske bestemmelsene i finansreglementet.

### Globale aksjer

Denne aktivaklassen forvaltes pr i dag i sin helhet i aksjefondet Danske NaviGate Global C, som er et fond-i-fond, bestående av (i øyeblikket) 8 underliggende globale aksjefond. Fondet har hatt en svak utvikling, noe som for øvrig har vært kommentert i kommunens tertialrapporter/ hovedtallsanalyse. Det har nylig også skjedd et bytte av ansvarlig forvalter, som normalt er en hendelse som i seg selv trigger at en selger seg ut av fondet til fordel for andre fond.

For å erstatte NaviGate Global, foreslås en kombinasjon av **Lansdowne Developed Markeds Long Only (50%) og KLP AksjeGlobal Indeks I (50%)**. Sistnevnte er et indeksfond, og hensikten med å inkludere dette er å begrense den totale aktive risikoen (med dette menes totale avvik fra sammenligningsindeks) i porteføljen for globale aksjer. Begge fondene tilfredsstiller de etiske bestemmelsene i finansreglementet. Fondet fra britisk baserte Lansdowne har månedlig likviditet ved kjøp, hvilket betyr at det kun er åpning for å investere i dette ved månedsslutt. Videre kreves melding tre måneder i forkant for å kunne ta ut penger. Dette gjøres for at forvalter skal kunne være langsiktig i sin forvaltning. Vår rådgiver Gabler mener dette er en fordel for en langsiktig investor som kommunen er.

### Norske omløpsobligasjoner

Norske omløpsobligasjoner forvaltes i dag i sin helhet diskresjonært av DNB. I løpet av de siste 10 år har de gjennom sitt mandat gitt en meravkastning sammenlignet med indeks på 1,0 prosentpoeng. Det må imidlertid påpekes at sammenligningsindeksen til norske obligasjonsforvaltere består av statsobligasjoner, hvilket innebærer at porteføljene og indeks vil ha helt forskjellig risiko. Over tid vil en derfor måtte forvente at forvaltere av kredittobligasjoner (slik som DNB forvalter for kommunen) gjør det bedre enn sammenligningsindeks. Det er derfor mer relevant å sammenligne DNB sine resultater mot andre forvaltere av tilsvarende mandater. Også i denne sammenheng gjør DNB det bra.

Selv om DNB har levert solide resultater i sin forvaltning, og er blant vår rådgivers prefererte forvaltere av norske obligasjoner, anbefales kommunen likevel å redusere sin sensitivitet til denne forvalteren. Norske obligasjoner utgjør 40 % av porteføljen, og dette er en stor andel å

gi til én enkelt forvalter med ett mandat. Det foreslås derfor at norske omløpsobligasjoner fordeles mellom **DNB Kredittobligasjon (50%)** og **Nordea Obligasjon II (50%)**, begge fondsløsninger. Dette sikrer en bedre diversifisering innen aktivaklassen gjennom at en dermed bruker to forvaltere, og at disse forvalter etter noe ulike fondsmandater. Begge tilfredsstiller kommunens finansreglement, men Nordea har i sitt fondsmandat ikke anledning til å ta industripapirer (kun den norske stat, kommuner og finans- og kredittforetak), mens DNB sitt mandat er noe mer utvidet. Dette sikrer at en er mindre sensitiv til ett markedssyn.

#### Globale omløpsobligasjoner

Dette er en ny aktivaklasse i energiverksfondet. Også her er forutsetningen at fondene skal tilfredsstille de etiske bestemmelsene i finansreglementet, samt at en ønsker diversifisering på forvalter og mandat. Det anbefales en kombinasjon av **Loomis Sayles Sustainable Corporate Bond Fund (50%)**, **Pimco Investment Grade Credit (25%)** og **BlueBay Investment Grade Euro Agg. (25%)**. Disse tre fondene er alle blant vår rådgiver Gablers prefererte fond innen globale obligasjoner. Ut over diversifisering på forvaltere sikrer denne kombinasjonen diversifisering på sektorer og geografi, samt at en gjennom BlueBayfondet også tar inn en større andel statsobligasjoner (ca. 50% av fondet). Hensikten med sistnevnte er at en typisk ønsker inn i porteføljen elementer som kan gi positiv avkastning, i det minste stå imot store fall, i perioder med stor markedssuro. Med utgangspunkt i dagens rentenivå, er potensialet for ytterligere rentefall mindre, og således vil en kunne vente at perioder med stor markedssuro vil gi en økning i kredittspreadene som mer enn motvirker et eventuelt rentefall. Således vil ikke kredittobligasjoner fungere som en buffer mot aksjefall på samme måte som de har gjort historisk. En vil imidlertid forvente at store fall i aksjemarkedene trigger lavere renter og således at verdien av statsobligasjonene vil øke.

#### **Oppsummering**

Ved gjennomføring av de foreslåtte endringer vil energiverksfondets portefølje se slik ut:

|                                         | <b>Markedsverdi<br/>i mill kr</b> | <b>Andel av total-<br/>porteføljen i %</b> |
|-----------------------------------------|-----------------------------------|--------------------------------------------|
| Nordea Obligasjon II                    | 121,5                             | 17,3 %                                     |
| DNB Kredittobligasjon                   | 121,5                             | 17,3 %                                     |
| Loomis Sayles Sust. Corp. Bond          | 70,0                              | 10,0 %                                     |
| BlueBay IG Euro Agg.                    | 35,0                              | 5,0 %                                      |
| Pimco IG Corp Credit                    | 35,0                              | 5,0 %                                      |
| Anleggsobligasjoner                     | 176,2                             | 25,0 %                                     |
| Danske Invest Norske Aksjer Inst. II    | 24,0                              | 3,4 %                                      |
| Fondsfinans Spar                        | 6,0                               | 0,9 %                                      |
| Lansdowne Developed Markets Long Only   | 49,1                              | 7,0 %                                      |
| KLP AksjeGlobal Indeks I                | 49,1                              | 7,0 %                                      |
| KLP AksjeFremvoksende Markeder Indeks I | 15,0                              | 2,1 %                                      |
| <b>SUM</b>                              | <b>702,4</b>                      | <b>100,0 %</b>                             |

Norske obligasjoner utgjør 34,6 %, globale obligasjoner utgjør 20 %, norske aksjer utgjør 4,3 %, mens globale aksjer utgjør 14 %. Aksjer totalt summerer seg til 20,4 %.

Dato 29. oktober 2014  
Saksnr.: 201400227-20  
Saksbehandler Randi Bentsen

**Saksgang**  
Kommunalutvalget  
Formannskapet  
Bystyret

**Møtedato**  
18.11.2014  
03.12.2014  
17.12.2014

## **Rådmannens forslag til handlingsprogram 2015-2018**

### **Sammendrag**

#### **1. Forutsetninger**

Rådmannens forslag til handlingsprogram for perioden 2015-2018 bygger på de forutsetninger og prioriteringer som fremgår av vedtatt handlingsprogram for perioden 2014-2017, samt vedtatt kommuneplan 2011-2022.

Regjeringen legger opp til reell vekst i de frie inntektene i 2014 på 3,9 milliarder kroner, tilsvarende 1,8 prosent. Veksten er regnet fra anslaget på kommunesektorens inntekter i 2014. Regjeringen legger til grunn at veksten i frie inntekter dekker økte utgifter til endring i befolkningsutviklingen og økte pensjonsutgifter.

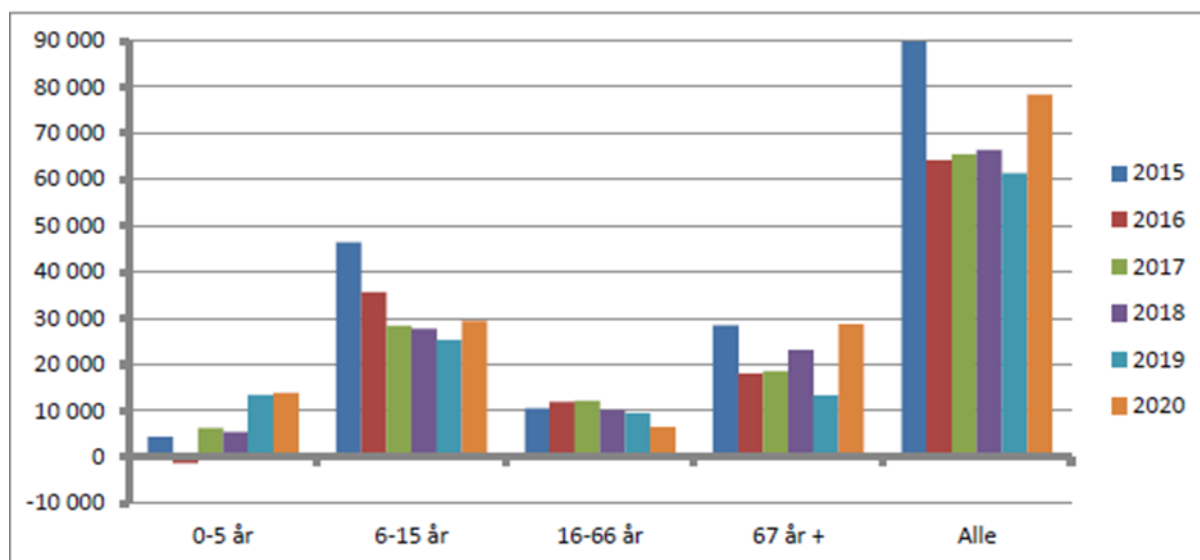
Styringsrenten er p.t. på 1,5 prosent etter å ha blitt redusert fra 1,75 prosent i mars 2012. Rentenivået er om lag på samme nivå som da forrige handlingsprogram ble framlagt, men det forventes noe lavere rente på nye låneopptak i perioden.

I 2014 forventes kommunesektorens pensjonskostnader å øke med om lag 500 mill. kr utover det som kompenseres gjennom deflatoren (pris- og lønnsvekst). I dette anslaget er det tatt hensyn til kostnadsøkningen som følge av nye levealderforutsetninger. De økte kostnadene må dekkes av de frie inntektene. Høy lønnsvekst og lavt rentenivå har over tid bidratt til økte pensjonskostnader. På den annen side medfører pensjonsreformen lavere belastning for pensjonskassen. Samlet sett medfører dette likevel økte pensjonsutgifter i perioden.

#### **2. Utfordringsbildet til Kristiansand**

Frem mot 2020 vil det bli en moderat økning av andelen eldre over 80 år. Fra 2020 til 2025 blir imidlertid økningen betydelig. Fra om lag 2030 starter i tillegg en markant økning av eldre over 90 år. Dette vil sammen med veksten i barn i barnehagealder og skolealder føre til store økonomiske utfordringer. Selv om nye prognoser viser at utbyggingsbehovet for barnehager blir vesentlig mindre enn tidligere forutsatt, er det fortsatt et utbyggingsbehov. Behovet for

tjenester rettet mot barn under skolepliktig alder kan etter en fireårsperiode forventes å øke fra rundt 2018. Elevtallet i grunnskolen vil stige jevnt, men mest de første 5 årene.



Hovedutfordringen fram til 2015 har vært at veksten i de frie inntektene i stor grad har blitt brukt til økte finansutgifter og pensjonsutgifter og ikke til å kompensere økte demografikostnader – spesielt innen omsorg.

Fra 2015 har lavere finansutgifter på bakgrunn av lånetaket gitt et større handlingsrom. Dette kan fremover i større grad brukes til å kompensere demografiutgifter. I følge beregninger som KS har gjort vil Kristiansand de neste 6 årene i gjennomsnitt måtte øke driftsutgiftene med om lag 71 mill. kr årlig for å kunne videreføre tjenestetilbudet på nivå med landsgjennomsnitts standard og dekningsgrader for 2014. Av dette kan i gjennomsnitt ca. 7 mill. kr henføres til aldersgruppen 0-5 år, 32 mill. kr årlig henføres til aldersgruppen 6-15 år, 10 mill. kr til aldersgruppen 16-66 år og 22 mill. kr til aldersgruppen 67 år og over.

Dette er utgifter kun sammenlignet med nivået på tjenestetilbudet i 2014. I tillegg til dette vil veksten i antall eldre over 90 år føre med seg store utfordringer, og gapet mellom de tjenester som tilbys og innbyggernes forventninger blir samtidig økende.

Sørlandet sykehus har satt i gang et langsiktig planarbeid for utvikling av fremtidens sykehusdrift mot 2030 (Utviklingsplan 2030 med tilhørende ROS- og samfunnsmessig konsekvensanalyse). Endringene som skisseres vil ha store konsekvenser for fremtidig oppgavefordeling mellom kommune og sykehus, og vil legge føringer for hvordan fremtidens helsetilbud vil bli for befolkningen på Agder. Igangsatt arbeid med speilmelding 2030 i helse- og sosialsektoren skal belyse konsekvenser, påpeke utviklingstrekk og synliggjøre det fremtidige behovet for helhetlige helsetilbud i et kommunalt perspektiv.

Dette betyr at kommunen allerede frem mot 2020 må lykkes i å etablere tiltak som kan utsette etterspørsel og behov for omfattende omsorgstjenester. Denne omstillingen er i seg selv svært ressurskrevende. Parallelt må kommunen etablere infrastruktur som kan forebygge og forhindre unødige sykehusinnleggelser, og bygge opp spesialiserte tjenester og behandlingstilbud for å håndtere den kraftige veksten. Økningen av antall eldre som har komplekse helsetilstander med stort behov for helsehjelp vil komme, selv med virkningsfulle forebyggende tiltak.

Økningen i antall eldre vil gi en sterk vekst i aldersrelaterte sykdommer som er samfunnsøkonomisk svært kostnadskrevende og vil legge et stort press på kommuneøkonomien. Kommunens muligheter for å redusere utgiftene ved de sykdomstilstandene som vil bli mest dominerende, er svært begrensede.



Det forventede fremtidsbildet utfordrer alle kommuner til å iverksette tiltak som kan utsette etterspørsel og behov for omfattende omsorgstjenester innenfor det forholdsvis korte handlingsrommet frem mot 2020. Dette vil for Kristiansand kommune bety en omfattende omprioritering på kort og lang sikt. Rådmannen anbefaler i denne omgang å øke det økonomiske handlingsrommet samt å styrke omsorgstjenesten noe i løpet av perioden. Det er viktig at dette følges opp i årene fremover siden utfordringen innen omsorgstjenestene blir vesentlig større fra 2020.

### 3. Hovedlinjer i handlingsprogrammet

Hovedlinjene i vedtatt handlingsprogram følges i stor grad opp.

Det er budsjettert med en vekst i de frie inntektene (skatt og rammetilskudd) på om lag 2 prosent i 2015 i forhold til 2014 og fra 2014 til 2018 en samlet vekst på 7,1 prosent. Sammen med effektivisering av driften og redusert investeringsnivå, fører dette til økt økonomisk handlingsrom i perioden.

Rådmannen foreslår følgende disponering:

- avsetning til sentralt disposisjonsfond (102 mill. kr i perioden 2015-2018)
- avsetning til pensjonsutgifter (72 mill. kr fra 2015 til 2018)
- økt elevtall i grunnskolen (52 mill. kr fra 2014 til 2018)
- full barnehagedekning (12 mill. kr fra 2014 til 2018)
- økte utgifter til omsorgstjenestene (42,3 mill. kr fra 2015 til 2018)
- redusert eiendomsskatt til 6 promille i 2018 (18 mill. kr fra 2015 til 2018)

Bystyrets vedtak om tak på netto lånegjeld er et viktig bidrag til å dempe rente- og avdragsbelastningen. Netto renter og avdrag reduseres reelt med 20 mill. kr fra 2014 til 2018.

Målet om å redusere lånegjelden oppfylles. Netto lånegjeld er under taket (på 5,3 milliarder kr) i hele perioden.

Den økonomiske snuoperasjonen er i gang og driftsresultatet bedres i perioden, men det er stor usikkerhet knyttet til vekstanslag for frie inntekter, pensjonsutgifter, rentenivå og finansmarkedet for å nevne noen viktige forhold.

I forslag til handlingsprogram 2015-2018 er det lagt opp til følgende netto driftsresultat:

| I mill. kr                                      | 2015  | 2016  | 2017  | 2018  | Sum   |
|-------------------------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|
| Korrigert netto driftsresultat*                 | 28,6  | 87,4  | 76,2  | 63,9  | 253,1 |
| Avsetning til energiverksfondet (prisjustering) | -14,4 | -14,4 | -14,4 | -14,4 | -57,6 |
| Avsetning til "Pensjonsfond"                    | -15,5 | -52,4 | -26,2 | -3,8  | -97,8 |
| Bruk/avsetning disposisjonsfond                 | 1,3   | -17,6 | -35,6 | -45,7 | -97,5 |

\*Korrigert for bruk/avsetning bundne fond

Netto driftsresultat i perioden er ikke i tråd med strategien i kommuneplanen (minimum netto driftsresultat på 2 prosent av inntektene, som vil si i overkant av 440 mill. kr i perioden).

Det økonomiske opplegget som presenteres forutsetter vedtatte og nye innsparingstiltak på totalt 39,9 mill. kr i 2018 i forhold til 2014. Oppvekstsektoren, skoletjenesten står for 12,5 mill. kr av disse. I tillegg til dette kompenseres ikke demografikostnadene fullt ut. Dette innebærer betydelige utfordringer spesielt for Helse- og sosialsektoren og Oppvekstsektoren.

Rådmannen legger opp til at det ved rulleringen av handlingsprogrammet 2016-2019 innarbeides ytterligere innsparingskrav for å styrke kommunens økonomiske stilling - samt øke bevilgningene til omsorgstjenestene.

Rådmannen jobber med følgende omstillingstiltak:

- det fremmes en politisk sak i november 2014 der det vurderes om det er grunnlag for å konkurranseutsatte flere kommunale tjenester
- det igangsettes et prosjekt der det vurderes drifts- og vedlikeholdstjenester på tvers av sektorene
- ytterligere opptrapping av ENØK-satsingen
- økt bruk av ny teknologi innen flere tjenester
- muligheter for ytterligere stordriftsfordeler i nytt administrasjonsbygg
- interne team til å gjennomgå enheter i forhold til effektivitets- og innsparingspotensial

Foreliggende forslag til handlingsprogram imøtekommer fylkesmannens krav om et realistisk driftsresultat (inkludert bruk av driftsfond) som er tilstrekkelig til å finansiere renter, avdrag og nødvendige avsetninger gjennom hele handlingsprogramperioden.

#### **4. Oppfølging av kommuneplanen**

Selv med de begrensninger som ligger i de økonomiske rammebetingelsene er satsingsområdene som bygger opp om visjonen «*Vi tror på muligheter*» blant annet fulgt opp med følgende tiltak innenfor:

##### 4.1 Byen som drivkraft

- Utvikling av Odderøya – arena for kunst og kultur
- Modernisering av biblioteket
- Oppfølging av strategisk næringsplan i Kristiansandregionen
- God tilrettelegger for utvikling av et fremtidsrettet sykehus
- Videreutvikle Kristiansand som en attraktiv universitetsby – oppfølging av byanalysen 2040
- Oppfølging av regionplan Agder og Kvadraturplanen
- Samferdsel og trafikkutfordringene på E39 – Gartnerløkka til Breimyr og ytre ringvei
- Havnens rammebetingelse avklares ved kommunedelplan Kvadraturen og Vestre havn del 2 og plan for Kongsgård/Vige
- Næringsnær barnehage og skole (STYRKE)

##### 4.2 Byen det er godt å leve i

- Oppfølging av ny strategi for økt likestilling, inkludering og mangfold
- Forebygge og motvirke radikaliserings
- Kursendring og omstilling med fokus på tidlig innsats og rehabilitering innen helse- og omsorgstjenesten
- Det tverrsektorielle samarbeidet og samordnede tiltak for barn og ungdom som står i fare for å falle utenfor utdanning og arbeidsliv skal styrkes som en del av mot folkehelsesatsingen i perioden
- Økt fokus på helsefremmende og forebyggende arbeid gjennom blant annet fysisk aktivitet (økt samarbeid med frivillige)
- 40 nye omsorgsboliger
- Opprettelse av 8 plasser for personer med psykiske lidelser og rusproblemer
- 8 boliger for utviklingshemmede
- Ny idrettshall på Hellemyr
- En storstilt satsing på læringsmiljøet (forskningsbasert læringsmiljøutvikling i Kristiansand - FLiK)
- Rehabilitering av Fagerholt og Torridalutbygging
- Full barnehagedekning med 200 nye plasser i perioden

- Tverrsektoriell samhandling på boligområdet
- 80 nye båtplasser i perioden

#### 4.3 Klimabyen

- Framtidens bydel «Bjørndalen»
- Energiprogram trinn 3 - utvidelse
- Store investeringer i Odderøya renseanlegg
- Rehabilitering av ledningsnett
- Oppfølging av gjennomført kartlegging av rasrisiko.
- Forbedringer av sykkel- og gangsvegnettet. Videreutvikling av sykkelekspressveien og godt kollektivtilbud

#### 4.4 En organisasjon i utvikling

- Innenfor arbeidsgivervirksomheten er fokusområdene innenfor:
  - rekruttere og beholde medarbeidere
  - likestilling, inkludering og mangfold
  - leder og kompetanseutvikling
  - helsefremmende arbeidsmiljø – tiltak for å få ned sykefraværet
  - etiske retningslinjer
- Brukervennlige tjenester
  - Kommunikasjon og informasjon til og mellom kommunen og innbyggerne (Svar Ut, ny portal for Kristiansand)
  - Selvbetjening på nett for innbyggere og næringsliv
  - Teknologiske effektiviseringstiltak (blant annet økt bruk av e-handel)
  - E-helse og elektronisk samhandling
  - Økt bruk av elektroniske skjema og elektroniske verktøy
  - Videreutvikling av elektroniske betalingsrutiner
- Samfunnssikkerhet
  - overordnet risiko- og sårbarhetsanalyse
  - beredskapsplaner
  - øvelser
  - samarbeid med aktuelle aktører

## 5. Hovedoversikter sektorene

### 5.1 Hovedoversikt driftsbudsjett – budsjettskjema 1 B

| Tall i 1000 kr                     |                  |                  | I 2015-kroner    |                  |                  |                  |
|------------------------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|
| Sektor                             | Regnskap 2013    | Budsjett 2014*   | HP 2015          | HP 2016          | HP 2017          | HP 2018          |
| Sektor 1 Økonomi                   | 110 175          | 112 590          | 114 646          | 115 902          | 116 004          | 116 107          |
| Sektor 2 Oppvekst Barnehage        | 618 151          | 653 085          | 687 540          | 686 377          | 693 332          | 698 824          |
| Sektor 26 Oppvekst Barn og familie | **               | **               | 186 912          | 184 972          | 182 622          | 182 622          |
| Sektor 7 Oppvekst Skole            | 944 403          | 978 055          | 1 009 874        | 1 022 290        | 1 038 290        | 1 047 661        |
| Sektor 3 Helse og sosial           | 1 711 479        | 1 786 253        | 1 618 112        | 1 627 472        | 1 638 981        | 1 650 034        |
| Sektor 4 Kultur                    | 176 831          | 179 573          | 181 892          | 181 657          | 180 497          | 179 472          |
| Sektor 5.1 Tekniske tjenester      | 173 786          | 148 140          | 220 781          | 219 600          | 219 958          | 219 343          |
| Sektor 5.3 Selvkostområdet         | ***              | ***              | -71 511          | -90 918          | -106 990         | -116 212         |
| Sektor 5.2 Kristiansand Eiend.     | 66 789           | 73 464           | 53 169           | 51 291           | 52 612           | 52 873           |
| Sektor 6 Organisasjon              | 117 305          | 119 689          | 131 450          | 122 385          | 127 127          | 122 452          |
| Sektor 9 Utenomsektor. forh.       | -76 241          | 18 409           | -11 235          | 8 411            | 40 598           | 83 807           |
| <b>Sum ramme</b>                   | <b>3 842 678</b> | <b>4 069 258</b> | <b>4 121 629</b> | <b>4 129 439</b> | <b>4 183 031</b> | <b>4 236 982</b> |

\*Budsjett 2014 er opprinnelig budsjett pr. 1.1.2014

\*\*Regnskap 2013 og budsjett 2014 er i sektor 3

\*\*\*Regnskap 2013 og budsjett 2014 er i sektor 5.1

Nedenfor nevnes hovedårsaker til budsjettendringene fra 2014 til 2015:

#### Økonomisektoren

Sektorens driftsbudsjett (inkludert Kirkelig fellesråd) er redusert fra 2014 til 2015 med om lag 1,1 mill. kr. Sektoren er kompensert for pris- og lønnsvekst på om lag 3,1 mill. kr.

Endringene i budsjettrammen skyldes i hovedsak innsparingstiltak og at det lå inne 1 mill. kr til eierskapsprosjekt i 2014 som ikke er videreført i perioden. Et årsverk er overført fra Oppvekstsektoren, til Økonomisektoren og 0,5 årsverk er overført til Økonomisektoren fra Teknisk sektor. Det er videre lagt inn midler til et nytt årsverk på innkjøp fra 2016 og 300 000 kr til etablering av Statistikkportal. Rammen til Kontrollutvalget er økt med 158 000 kr utover ordinær prisøkning.

Rådmannen foreslår et nytt innsparingskrav i sektoren på 1 mill. kr fra 2015 i forhold til 2014 stigende til 1,5 mill. kr fra og med 2016.

#### Kirkelig fellesråd

Tilskudd til kirkelig fellesråd er i 2015 økt med 205 000 kr i forhold til 2014 i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst på om lag 1,16 mill. kr. Endringen skyldes planleggingsmidler til ENØK tiltak i kirkebygg. Rådmannen foreslår at Kirkelig fellesråd tilføres 300 000 kr i vedlikeholdsmidler til kirkebygg fra 2016 stigende til 500 000 kr fra og med 2018. Rådmannen foreslår ingen nye innsparingskrav for Kirkelig fellesråd.

### Oppvekstsektoren – Barnehage

Barnetallet er estimert til å vokse med over 600 barn i neste 10 års periode. Dette er nesten en halvering av hva forrige SSB prognoser tilsa. Det er først fra 2019 at prognosene viser stor vekst.

Kravet om full barnehagedekning følges opp ved at det etableres 196 permanente nye barnehageplasser i fireårsperioden. I 2015 opprettes 57 nye plasser der alle er i private barnehager. Det er tatt høyde for en naturlig utfasing av 20 plasser i små barnehager i 2015, økende med 20 hvert år i perioden (20,40,60,80). Familiebarnehagetilbudet på Taremareskogen (8 plasser) og Skårungen (4 plasser) foreslås lagt ned i 2015.

Barnehages driftsbudsjett er økt med 17,1 mill. kr fra 2014 til 2015 i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst med 17,4 mill. kr. Budsjettendringene skyldes i hovedsak økning av antall barn i alderen 1-5 år (demografi 3,6 mill. kr), økt finansieringsplikt ovenfor private barnehager opp til 98 % (9,6 mill. kr), kompensasjon for lavere effekt av innføring av nasjonal kontantstøtte (7 mill. kr) økt dekningsgrad (2,5 mill. kr) og økning spesialpedagogiske tjenester (1 mill. kr).

Det er i tillegg lagt inn endringer på bakgrunn av statsbudsjettet vedrørende reversering av økt maksimalpris barnehage (-5,1 mill. kr), nasjonal minstekrav foreldrebetaling (1,8 mill. kr) og økt fleksibilitet i barnehageopptak fra 1.1.2015 (1,6 mill. kr).

Økningen i vedtatt innsparingskrav fra 2014 til 2015 utgjør 750 000 kr.

### Oppvekstsektoren – Barn- og familietjenesten

Opprinnelig budsjett til barn- og familietjenesten lå i 2014 på Helse- og sosialsektoren og var på 174,8 mill. kr. Budsjettendringene fra 2014 skyldes i hovedsak tekniske korrigeringer i forhold til Helse- og sosialsektoren. Fordeling av integreringstilskudd og statstilskudd i forhold til rus- og psykiatri gjenstår og tas enten med i rådmannens tilleggsinnstilling eller i 1. tertialrapport 2015.

Ett årsverk er overført til økonomisektoren (630 000 kr) og rådmannen foreslår at jordmortjenesten på helsestasjonene styrkes med 1,5 mill. kr fra og med 2016.

Det er i tillegg lagt inn endringer på bakgrunn av statsbudsjettet vedrørende økt kommunal egenandel på statlige barnevernsinstitusjoner (2,7 mill. kr) og styrking av helsestasjon/skolehelsetjenestene (3,1 mill. kr).

### Oppvekstsektoren – Skole

Driftsbudsjett er økt fra 2014 til 2015 med 2,9 mill. kr i tillegg til kompensasjon for lønns- og prisstigning med 28,9 mill. kr. Budsjettendringene skyldes i hovedsak elevtallsøkning, effektiviseringstiltak og tekniske justeringer med blant annet redusert sats knyttet til statens pensjonskasse fra 2014 til 2015 (-4,2 mill. kr). Effekten av besparelser på renhold er lagt inn med en reduksjon på 3,8 mill. kr. Det er lagt inn 1,2 mill. kr knyttet til økning fellesutgifter energi og renhold.

Nye prognoser viser en betydelig større elevtallsvekst enn det var lagt opp til ved forrige rullering. Rådmannen foreslår å kompensere den demografiske veksten i perioden. Veksten fra 2014 til 2018 er på 52,2 mill. kr.

Rådmannen foreslår et redusert innsparingskrav på tjenesten med 2 mill. kr i 2016 og 4 mill. kr fra og med 2017. Dette betyr at foreslått innsparingskrav er på 12,5 mill. kr i 2018 i forhold til 2014. Økningen fra 2014 til 2015 utgjør 7,5 mill. kr.

### Helse- og sosialsektoren

Sektorens driftsbudsjett er redusert med 215,7 mill. kr fra 2014 til 2015. Sektoren er i tillegg kompensert for lønns- og prisstigning på 47,5 mill. kr.

Budsjettendringene skyldes i hovedsak:

- Overføringen av budsjettrammen til barn- og familietjenester til Oppvekstsektoren (-176 mill. kr)
- Tilbakeføring av statlige midler relatert til samhandlingsreformen, kommunal medfinansiering, og kommunal øyeblikkelig hjelp (KØH) i Statsbudsjettet for 2015 (-90,6 mill. kr)
- Kompensasjon for kostnadsøkning knyttet til F 3 dager (kompensasjon for arbeid på røde dager) og økte pensjonsutgifter, med totalt 21,6 mill. kr.

Som følge av disse endringer er sektorens driftsbudsjett reelt økt med 29,5 mill. kr fra 2014 til 2015.

Rådmannen har foreslått økning i sektorens budsjettramme som i hovedsak skyldes følgende forhold: 7 mill. kr til prosjekt Tandem i 2015 (vedtatt i handlingsprogrammet 2014-2017), prosjektmidler til turnusplanlegging (1,5 mill. kr) og økt integreringstilskudd knyttet til mottak av flere flyktninger (11,8 mill. kr).

I statsbudsjettet for 2015 er det foreslått å trekke ut 92,8 mill. kr fra kommunens ramme, relatert til at ordningen med kommunal medfinansiering avvikles. I tillegg til dette kommer reduksjonen relatert til kommunal øyeblikkelig hjelp (KØH) på 1,5 mill. kr. Dette er en vanskelig situasjon for sektoren å håndtere. Derfor foreslår rådmannen å kompensere for uttrekket vedrørende kommunal medfinansiering, tilsvarende 3,7 mill. Netto reduksjonen knyttet til endringer i samhandlingsreformens finansielle virkemidler blir på 90,6 mill. kr. for sektoren.

Videre foreslås det i statsbudsjettet å endre innslagspunktet for finansierungsordningen vedrørende ressurskrevende brukere. Dette vil medføre reduksjon av det statlige tilskuddet. Rådmannen foreslår å delvis kompensere sektoren med 3 mill. kr for økte utgifter.

Sektorens budsjett er i henhold til statsbudsjettet for 2015 også foreslått økt med 0,5 mill. kr til helsestasjon, 0,2 mill. kr til dekning av inntektssvikt vedrørende egenbetaling for personer som bor på dobbeltrom på sykehjem, dekning av merkostnad relatert til endringer i ordningen vedrørende brukerstyrt personlig assistanse (BPA) (4,9 mill. kr i 2015, 8,1 mill. kr fra og med 2016), styrking av kommunalt rus- og psykisk helsearbeid (3,5 mill. kr) og mindre justeringer.

Rådmannen har foreslått et innsparingskrav fra 2015 på 2,8 mill. kr, men foreslår at sektoren selv beholder midlene til styrking av omsorgstjenesten. Helse- og sosial sektoren er i liten grad kompensert for demografiøkningen og må på denne måten allikevel foreta innsparingstiltak.

### Kultursektoren

Sektorens driftsbudsjett er redusert fra 2014 til 2015 med 2,78 mill. kr. Sektoren er kompensert for pris- og lønnsvekst med 5,1 mill. kr.

Budsjettendringene skyldes i hovedsak innsparingstiltak, overføring av budsjettpost knyttet til 17. mai arrangement til Organisasjonssektoren (630 000 kr), rammetrekk i forhold til effekt av energiprogram og tekniske justeringer.

Sektoren er kompensert for pensjon fra første time (942 000 kr). Det er videre lagt inn økte tilskudd til Agder naturmuseum og botaniske hage (200 000 kr), Bragdøya Kystlag (300 000 kr) og Kristiansand Kunsthall (200 000 kr). Midler til drift av Hellemyrhallen er lagt inn fra

sommeren 2015 med om lag 1 mill. kr (halvårsvirkning). Driftsmidler til videreutvikling av Odderøya (250 000 kr) er foreslått lagt inn fra 2016.

Det er i henhold til statsbudsjett for 2015 lagt inn ytterligere 188 000 kr i økt tilskudd til Kilden teater- og konserthus. De samlede overføringene til Kilden er økt fra 33,4 mill. kr i 2014 til 34,3 mill. kr i 2015.

Rådmannen foreslår et nytt innsparingskrav i sektoren på 0,9 mill. kr fra 2015 i forhold til 2014 stigende til 3,2 mill. kr fra og med 2018.

#### Teknisk sektor – tekniske tjenester

Fra budsjettåret 2015 er selvkostområdet (gebyrfinansiert) trukket ut fra teknisk sektor sin ordinære driftsramme. Dette for å få et mer reelt sammenligningsgrunnlag av driftsbudsjettet år for år. Dette betyr at budsjettrammen til teknisk sektor er økt med 82 mill. kr og at tilsvarende beløp er lagt inn som en inntekt i teknisk sektor – Gebyr. Sektor 5.1 er kompensert med 6,4 mill. kr i pris- og lønnsvekst og 267 000 kr i kompensasjon for pensjon fra første time i små stillinger.

Rådmannen foreslår en bevilging på 2,8 mill. kr i 2015 til rassikringstiltak, 250 000 kr til videreutvikling av Odderøya fra 2016 og 500 000 kr til industrideponier fra 2016.

Rådmannen foreslår videre et redusert tilskudd til KBR (Kristiansand brann og redning) på 2,5 mill. kr fra 2015, samt 127 000 kr i økt kompetanse brann deltid i henhold til statsbudsjettet for 2015.

Budsjettendringene ellers skyldes i hovedsak innsparingstiltak og tekniske justeringer.

Rådmannen foreslår et nytt innsparingskrav i sektoren på 400 000 kr fra 2015 i forhold til 2014 stigende til 3,1 mill. kr fra og med 2018.

#### Teknisk sektor - Kristiansand Eiendom

Budsjettrammen til Kristiansand Eiendom er redusert med 22,7 mill. kr. Det er kompensert for pris- og lønnsvekst på 2,4 mill. kr. Budsjettnedgangen skyldes i hovedsak reduserte leieutgifter og felleskostnader med 19,2 mill. kr knyttet til midlertidige lokaler på Sandens vedrørende bygging av Rådhuskvartalet

Rådmannen foreslår å legge inn 1,3 mill. kr til vedlikehold av Vågsbygd samfunnshus og 400 000 kr til Universitetsbyen AS.

I 2014 ble renholdsbudsjettet kuttet med 4,5 mill.kr. I 2015 ligger det inne et nytt kutt på 5,5 mill.kr. Det totale kuttet på 10 mill. kr medfører en nedbemanning med ca. 10 % av renholdsansatte, samt betydelige omstillinger for enheten.

Rådmannen foreslår et nytt innsparingskrav i Kristiansand Eiendom med 150 000 kr i 2015 i forhold til 2014.

#### Teknisk sektor – selvkostområdet (vann og avløp)

Det er innarbeidet finansiering av økte kapitalkostnader (føres i sektor 9) på vann og avløp med om lag 45 mill. kr fra 2015 til 2018. Dette skyldes økte investeringer på vann- og avløpsnett og ombygning av Odderøya renseanlegg.

#### Organisasjonssektoren

Sektorens driftsbudsjett er reelt økt fra 2014 til 2015 med om lag 8 mill. kr i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst på 3,8 mill. kr. Endringene i budsjettrammen skyldes i hovedsak midler til kommunevalget i 2015 (4 mill. kr), økning av bevilgning til Tall Ships Races (2 mill. kr) og tekniske justeringer mellom sektorene.

Rådmannen foreslår at det legges inn 400 000 kr til økt møtegodtgjøring for politikerne i henhold til vedtatt ny ordning og 160 000 kr til ny teknisk telefoniløsning på Servicetorget. I henhold til statsbudsjettet for 2015 er 286 000 kr trukket ut av budsjettet i forbindelse med sentralisering av produksjon og utsendelse av valgkort.

Variasjonene i sektorens budsjett fra år til år skyldes også innarbeidede kostnader til Stortings- og kommunevalg det enkelte valgår.

Rådmannen foreslår et nytt innsparingskrav i sektoren på 0,9 mill. kr fra 2015 i forhold til 2014 og stigende til 2,7 mill. kr fra og med 2018.

## 5.2 Investeringsbudsjett 2015-2018

| Sektor                       | 2015-2018        |                | HP 2015        | HP 2016        | HP 2017        | HP 2018        |
|------------------------------|------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
|                              | Sum              | Inntekt        |                |                |                |                |
| Økonomisektoren              | 4 000            |                | 1 000          | 1 000          | 1 000          | 1 000          |
| Kirkelig Fellesråd           | 66 049           |                | 3 755          | 9 318          | 17 769         | 35 207         |
| Oppvekstsektor - barnehage   | 22 522           |                |                |                | 3 441          | 19 081         |
| Oppvekstsektor - skole       | 448 532          | 1 150          | 133 872        | 105 313        | 37 391         | 171 956        |
| Helse- og sosialsektoren*    | 384 925          | 9 350          | 103 825        | 58 700         | 107 700        | 114 700        |
| Kultursektoren               | 77 188           | 64 100         | 37 230         | 19 617         | 19 641         | 700            |
| Teknisk sektor               | 868 786          |                | 309 336        | 279 300        | 160 850        | 119 300        |
| Teknisk Kristiansand Eiendom | 312 379          | 509 990        | 98 923         | 104 170        | 84 354         | 24 932         |
| Organisasjonssektoren        | 15 800           |                | 3 800          | 4 000          | 4 000          | 4 000          |
| Utenomsektorielle forhold    | 269 391          | 202 096        | 66 699         | 67 112         | 67 564         | 68 016         |
| <b>Bykassen totalt</b>       | <b>2 469 572</b> | <b>786 686</b> | <b>758 440</b> | <b>648 530</b> | <b>503 710</b> | <b>558 892</b> |

\*inkl. startlån på 50 mill. kr årlig

Hovedsatsingen på investeringer følger av vedtatt handlingsprogram 2014-2017 og ligger i hovedsak på vann og avløp (VAR området), skole og helse- og sosial. De største investeringene er:

### Kirkelig Fellesråd

Bygging av ny Flekkerøy kirke vil være et spleiselag mellom kommunen, Kirkelig fellesråd og Flekkerøy menighet, der kommunen har det største bidraget. Rådmannen går inn for ferdigstillelse av kirken i 2019. Restfinansiering må vurderes i rulleringen av handlingsprogram 2016-2019. Det er videre satt av midler til nytt renseanlegg til krematoriet i 2016.

### Oppvekstsektoren – barnehage

Rådmannen foreslår at det sammen med nytt oppvekstsenter på Mosby med rehabilitering av skolen også bygges en ny barnehage med ferdigstilles august 2020. Rådmannen foreslår videre at Skårungen barnehage utvides med 60 plasser (inklusive erstatning for 18 plasser i brakker) med ferdigstillelse i 2019.

### Oppvekstsektoren - skole

Det foreslås bevilgning til Torridal skole 1-7 trinn i 2015 og 2016 med ferdigstillelse 1.8.2016. Fagerholt skole utvides og vil stå ferdig 1.8.2016. Justvik skole OPS ferdigstilles i 2018. Det er i tillegg avsatt midler til å utvikle Mosby skole til et oppvekstsenter bestående av barneskole (1-7 trinn) og kommunal barnehage med ferdigstillelse i 2020.



### Helse- og sosialsektoren

Rådmannen foreslår at det legges inn midler i 2015 til nødboliger på Rodeneset. Rådmannen foreslår videre at det settes av midler til rehabilitering av Lillebølgen i to byggetrinn i 2015 og i 2018 og at det startes opp et OPS/kommunalt samarbeid på nytt sykehjem med avsetning av midler i 2017 og i 2018.

### Kultursektoren

Hellemyrhallen inkludert miniatyrskytebane ligger inne som forutsatt med ferdigstilling i 2015. Klubbhus til Vigør ligger også inne i 2015. Utbedringer på Christiansholm Festning ligger inne i 2016 og Våningshuset på Roligheden gård er i 2017. Rådmannen foreslår å legge inn midler i 2017 til byggetrinn 1 på Samsen kulturhus. Videre er modernisering av biblioteket ferdigstilt i 2016 og det er avsatt midler til utskifting av en kunstgressbane i 2015.

### Teknisk sektor – tekniske tjenester og selvkostområdet

Renseanlegg på Odderøya ligger inne i investeringsprogrammet i henhold til vedtatt handlingsprogram. Rådmannen foreslår at utskifting av Hagen bro utsettes fra 2018 til 2019. Haus bro ligger inne som forutsatt i 2016.

### Teknisk sektor - Kristiansand Eiendom

Rådmannen foreslår at en utvidelse av Trinn 3 av energiprojektet iverksettes med midler avsatt i 2015, 2016 og i 2017 i tillegg til eksisterende Trinn 3. Innsparingseffekter på driften blir innarbeidet på de respektive sektorene.

### Organisasjonssektoren

Det er satt av midler til digitalisering i forhold til økt selvbetjening på nett for innbyggere og næringsliv, samt økt satsing på digitale skjema på nett som er integrert med fagsystem.

Øvrige investeringsprosjekter omtales i sektorkapitlene. Rådmannen offentliggjør ikke investeringskostnadene pr. prosjekt. Detaljert investeringsoversikt fremlegges for politikerne i egen oversikt.

Hovedoversikten investering og finansiering, samt oversikt over netto lånegjeld og andre nøkkeltall er beskrevet i hoveddokumentet i kapittel 7.

## **6. Kritiske forhold**

### 6.1 Skatt og vekst i frie inntekter

Det vil alltid være usikkerhet knyttet til skatteanslaget. Staten har lagt til grunn en økning i skatteinntektene på 2,4 prosent fra 2013 til 2014. Rådmannen legger til grunn den samme veksten for Kristiansand. Det er grunn til å frykte at denne skatteinngangen blir lavere enn anslått. Dette fordi skatteinngangen for Kristiansand ved utgangen av september bare hadde en vekst på 2,0 prosent - det samme som landsgjennomsnittet.

For 2015 legges det til grunn en nominell vekst i skatt på 4,7 prosent. For årene 2016-2018 forutsetter rådmannen en årlig realvekst i skatt på mellom 1,2-1,4 prosent.

Det er samlet sett lagt til grunn en realvekst i frie inntekter (skatt og rammetilskudd) på om lag 2,0 prosent fra 2014 til 2015. Veksten de påfølgende årene er på hhv. 2,0 prosent, 1,6 prosent og 1,3 prosent.

Inntektsanslagene for 2016 til 2018 er usikre på bakgrunn av at staten kun budsjetterer for 1 år av gangen. Rådmannen har lagt til grunn at veksten i de frie inntektene i hvert fall dekker befolkningsvekst og økte pensjonsutgifter.

## 6.2 Rentenivå og lånegjeld

Strykingsrenten er p.t. på 1,5 prosent etter å ha blitt redusert fra 1,75 prosent i mars 2012. Rentenivået er om lag på samme nivå som da forrige handlingsprogram ble framlagt, men det forventes litt lavere rente på nye lån i perioden.

Gjennomsnittlig rente er i 2015 budsjettet med ca. 3,3 prosent. Rente på nye lån er budsjettet med forventet 3-års rente de aktuelle år. Dette gir ca. 2,3 prosent i 2015, 2,6 prosent i 2016, 2,8 prosent i 2017 og 3,0 prosent i 2018. Beregnet gjennomsnittrente i hele perioden er på 3,3 prosent.

For eksisterende lånegjeld er kjente vilkår per i dag benyttet. Med en netto lånegjeld (brutto lånegjeld ekskl. lån til avgiftsfinansiert virksomhet og formidlingslån) på omlag 5,3 milliarder kr i 2014, er Kristiansand kommune sårbar for endringer i rentemarkedet.

## 6.3 Avkastning

Det er lagt til grunn årlig realavkastning på 3,2 prosent fra Energiverksfondet. Selv etter at finansstrategien ble endret ved at aksjeandelen ble justert ned fra 25 prosent til 20 prosent, vil avkastningen kunne variere en del fra år til år.

| I%                 | 2008 | 2009 | 2010 | 2011 | 2012 | 2013 | 2014* |
|--------------------|------|------|------|------|------|------|-------|
| Realavkastning i % | -7,8 | 7,0  | 3,7  | 2,0  | 5,0  | 6,1  | 3,5   |

\*Per. 2. tertial 2014

I forbindelse med nytt finansreglement har bystyret i sak 135/14 vedtatt en handlingsregel der avkastningen ut over 5,3 prosent nominelt avsettes til et bufferfond for å håndtere år med lavere avkastning enn lagt til grunn i handlingsprogrammet. Ved inngangen til 2014 var fondet på 22 mill. kr. Dersom det ikke skjer vesentlige endringer i avkastningen og inflasjon på 2,1 % som forutsatt i 2. tertialrapport 2014, forventes fondet å være på om lag 24 mill. kr ved årets slutt. Det er imidlertid svært usikkert om avkastningsmålet nås i 2014 da det har vært sterk uro på børsene i oktober.

## 6.4 Økende press som følge av befolkningsøkning og endring

Det vil bli et økende press på omsorgstjenesten som følge av befolkningsøkningen i eldre aldersgrupper og nye brukergrupper. Det vil også bli økende press i skole og barnehagetjenesten.

## 6.5 Budsjettutfordringer

I 2. tertialrapport anslås årsprognosen om lag balanse for sektorene samlet sett, men innenfor oppvekst og helse- og sosial meldes om et negativt resultat på i om lag 8 mill. kr samlet. Det er ikke lagt opp til full kompensasjon for demografikostnader for alle tjenestene. Det er også innarbeidet omfattende innsparingstiltak. Det betyr at det blir krevende å holde aktiviteten innenfor budsjettrammen.

## 6.6 Vedlikeholdsetterslep

Det er et betydelig vedlikeholdsetterslep for eiendomsmassen i Kristiansand kommune. I tillegg er det løpende vedlikeholdsbudsjettet for lavt til at bygningsmassens verdi opprettholdes. For å redusere vedlikeholdsetterslepet er det innarbeidet betydelige beløp til rehabilitering av bygninger (hovedsakelig skoler og barnehager). Det ordinære vedlikeholdsbudsjettet er økt noe. De siste årene er det tilført økte midler til ekstraordinært vedlikehold finansiert med utbytte fra KNAS. Det er forslaget for 2015-18 lagt opp til at utbytte fra alle aksjeselskapene (eksklusiv fast del fra Agder Energi AS) kan brukes på ekstraordinært bygningsmessig vedlikehold eller andre engangsutgifter.

## 6.7 Vintervedlikehold

Budsjettet for vintervedlikehold i 2015 er på 26,508 mill. kr, inklusiv vårfeieing. Dersom det ikke blir snøfall resten av 2014, forventes det et totalforbruk på ca. 31,827 mill. kr (inkl.

tilleggsbevilgning i 1. tertial) i år. I 2010 var forbruket på 37,2 mill. kroner, i 2011 på 35,6 mill. kr, i 2012 på 35,3 mill. kr og i 2013 29,9 mill. kr. De tre siste årene inklusiv vårfeing.

#### 6.8 Pensjonsutgifter

Det er svært vanskelig å forutsi fremtidige pensjonsutgifter og hva som skal føres som premieavvik (forskjell mellom pensjonsutgift og netto pensjonskostnad). Dette området er uforutsigbart og skaper utfordringer i økonomistyringen. Det er imidlertid tatt høyde for økt pensjonskostnad i perioden. Det forutsettes at samlede pensjonskostnader (medregnet amortisering av premieavvik, men uten eventuelle aktivitetsendringer i sektorene) øker med 72 mill. kr fra 2015 til 2018.

#### 6.9 Små reserver

Det sentrale disposisjonsfondet forventes å være på om lag 1,5 mill. kr ved årets slutt i 2014. Det samme fondet var for 7 år siden på 133 mill. kr. Med et driftsbudsjett på om lag 5,5 milliarder kr burde kommunen i tillegg til et netto driftsresultat på 110 mill. kr, hatt et vesentlig større sentralt disposisjonsfond (på over 110 mill. kr). I handlingsprogramperioden foreslås det å avsette om lag 102 mill. kr til fondet.

### **7. Oppsummering**

Rådmannen presenterer et stramt opplegg. Økt press som følge av endret demografi kompenseres ikke fullt ut i perioden. Dette rammer spesielt omsorgs og grunnskole. Presset på tjenestene vil dermed øke. Det er en utfordring å få realisert foreslåtte innsparinger.

Det er i hovedsak det høye investeringsnivået over mange år som har skapt de store utfordringene for kommunen. Netto lånegjeld er ved utgangen av 2014 på i underkant av 5,3 milliarder kr og medfører fortsatt en betydelig belastning for driften.

Kommunens sentrale disposisjonsfond er redusert fra 133 mill. kr i 2007 til om lag 1,5 mill. kr ved utgangen av 2014.

Hovedgrepet er taket for netto lånegjeld tilsvarende forventet nivå ved utgangen av 2013 dvs. 5,3 milliarder kroner. Dette målet nås. Det legges opp til at lånegjelden reduseres i slutten av perioden med 44 mill. kr i forhold til 2013 (justert for prisstigning med 592 mill. kr – 11 %). Rådmannen vil anbefale at lånegjelden reduseres noen år til for å skape rom for fremtidige større investeringer innen omsorg, og for å realisere endringer i skolestrukturen.

### **8. Videre behandling**

Rådmannen vil fremme en tilleggsinnstilling før formannskapet 3. desember behandler handlingsprogrammet 2015-2018. I tilleggsinnstillingen vil det bli tatt opp saker som per i dag ikke er endelig avklart.

Det vil i tillegg bli gitt oppdatert informasjon vedrørende forventet resultat for 2014 med antatte prognoser for sektorene, oppdatert prognose for skatteinngangen og anslag for finansavkastningen.

### **Forslag til vedtak - Årsbudsjett 2015**

1. Budsjett for Kristiansand bykasse 2015 vedtas i overensstemmende med rådmannens innstilling, med endringer vedtatt av bystyret i møte 17. desember 2014.
2. Skatt til kommunen for inntektsåret 2015 utskrives med de til enhver tid gjeldende maksimalsatser vedtatt av Stortinget.

3. Eiendomsskatten fastsettes til 6,25 promille av takstverdi. Eiendomsskatten og eiendomsavgiftene skrives ut på 4 like terminer i 2015 med forfall 1. mars, 2. mai, 1. august og 1. november. Etter søknad kan det gis fritak i henhold til eiendomsskattelovens § 7a.
4. Kommunale eiendomsavgifter og salgs- og leieinntekter fastsettes i henhold til rådmannens innstilling.
5. Hovedutvalgene gis fullmakt til å vedta økninger i andre gebyrer og priser på varer og tjenester med inntil 3 prosent samlet sett.
6. Rammen for opptak av lån settes til 490 mill. kr i 2015 hvorav 50 mill. kr er Startlån i Husbanken. Rådmannen delegeres fullmakt til å godta rentebetingelsene og øvrige betingelser for nye lån, samt undertegne lånedokumentene. Avdragstiden tilpasses bestemmelsene i kommunelovens § 50 nr. 7 og fastsettes for nye lån i 2015 til 25,5 år medregnet avdragsfrihet i opptaksåret. Avdrag på Startlån skal likevel tilpasses innbetalinger fra låntakerne. Øvre grense for kassekredittlån settes til 100 mill. kr.
7. Rådmannen får fullmakt til å foreta sektorvis fordeling av avsetning til lønns- og prisjusteringer og eventuelt andre samleposter av mer teknisk karakter til fordeling.

### **Forslag til vedtak - Handlingsprogram 2015-2018**

1. Handlingsprogram for perioden 2015-2018 vedtas i overensstemmende med rådmannens forslag, med endringer vedtatt av bystyret i møte 17. desember 2014.
2. Enkelt saker med økonomiske konsekvenser som tas opp i løpet av året, skal som hovedregel henvises til behandling i handlingsprogrammet.
3. Ved rulleringen av handlingsprogrammet 2016-2019 innarbeides det ytterligere innsparingskrav i forhold til planlagte- og igangsatte omstillingstiltak.

Tor Sommerseth  
Rådmann

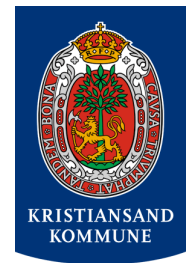
Terje Fjellvang  
Økonomidirektør

Trykt vedlegg:

- Rådmannens forslag til handlingsprogram 2015-2018

Elektroniske vedlegg:

- Utfordringsbildet til Kristiansand 2014
- Oversikt over tilskuddsposter i 2015
- Forslag til plan- og utredningsprogram
- Forslag til drifts- og investeringstiltak utenfor rammen
- Kristiansandsstatistikk (egen nettside)
- Betalingssatser for 2015



Dato 31. oktober 2014  
Saksnr.: 200712800-15  
Saksbehandler Per-Christian Nygård

**Saksgang**

Kulturstyret  
Kommunalutvalget  
Formannskapet  
Bystyret

**Møtedato**

12.11.2014  
18.11.2014  
19.11.2014  
26.11.2014

**Sak vedrørende salg av eiendommen «Musikkens hus».**

**Sammendrag**

I forbindelse med behandlingen av rådmannens forslag til justeringer av handlingsprogram 2014 - 2017, ble det i bystyret 18.12.2013 sak 157/13 fattet følgende vedtak under Sektor 5.2 - Kristiansand Eiendom (KE):

*3. Bystyret ber om en sak om salg av Kongens gate skole og Musikkens hus.*

Musikkens hus består av eiendommene Kongens gate 54 og Holbergs gate 4. Kulturskolen disponerer hele Kongens gate 54, mens Holbergsgate 4 står tomt.

Kristiansand Kommune har i dag ikke ledig kapasitet til Kulturskolens virksomhet i andre kommunale bygg. Et midlertidig leieforhold i det private markedet vil være kostbart og lite hensiktsmessig. Et salg av kun Holbergsgate 4 vil også være vanskelig på grunn av den sammenbygde funksjonen mot Kongensgate 54, og mangel på utomhus arealer som igjen vil gjøre utnyttelse av tomten til eksempelvis boliger vanskelig. Eiendommene bør sees i sammenheng, og eiendomssjefen foreslår derfor at det legges fram en ny sak vedrørende salg av Musikkens hus så snart det foreligger et konkret lokaliseringsalternativ for Kristiansand Kulturskole.

**Forslag til vedtak**

Musikkens hus som omfatter Kongens gate 54 og Holbergs gate 4, legges ikke ut for salg i det åpne markedet nå. Ny sak om salg av «Musikkens hus» legges frem til politisk behandling så snart det er på plass et konkret lokaliseringsalternativ for Kristiansand Kulturskole.

Harald Karlsen  
Fungerende teknisk direktør

Hans-Christian Gram  
Eiendomssjef

Trykte vedlegg: Ingen  
Utrykte vedlegg: Ingen

## Bakgrunn for saken

I forbindelse med behandlingen av rådmannens forslag til justeringer av handlingsprogram 2014 - 2017, ble det i bystyret 18.12.2013 sak 157/13 fattet følgende vedtak under Sektor 5.2 - Kristiansand Eiendom (KE):

*3. Bystyret ber om en sak om salg av Kongens gate skole og Musikkens hus.*

Egen sak angående «Kongens gate skole» ble lagt frem våren 2014 og behandlet i sak 118/14. Etter dette har skolen vært annonsert i markedet med de begrensninger som ligger i vedtaket. Det har inntil nå vært liten interesse for eiendommen, og Kristiansand Eiendom har foreløpig ikke lyktes med å finne en aktuell aktør å innlede reelle forhandlinger med.

### **Musikkens hus:**

Musikkens hus består av eiendommene Kongens gate 54 og Holbergsgate 4. Kongens gate 54 er et bygg fra 1902 med oppgradering- og vedlikeholdsbehov. Denne eiendommen er totalt på 1126 m2 og bygningsmassen har et totalt bruttoareal på 2834 m2. Denne delen av Musikkens hus disponeres i dag fullt ut av Kristiansand Kulturskole.

Holbergsgate 4 ble bygget i 1994, og ved ferdigstillelse i 1995 flyttet Musikkonservatoriet, (nå en del av Universitetet i Agder), inn i de nye lokalene.

Kongensgate 54 og Holbergsgate 4 ble bygget sammen for og best mulig kunne ivareta en sambruk av ulike funksjoner i byggene. Den store konsertsalen, Sigurd Lie salen, har det vært sambruk om i hele perioden mellom Kulturskolen og Konservatoriet, i tillegg til noe ekstern utleie. I 2011 flyttet Musikkonservatoriet til Gimlemoen og ble samlokalisert med resten av Fakultet for kunsthøgskolen. Holbergsgate 4 har stått tomt siden dette, og det har vist seg vanskelig å få inn aktuelle leietakere med tilstrekkelig betalingsevne. Kulturskolen har heller ikke behov for disse lokalene som først og fremst består av kontorer og mindre øvingsrom.

### **Historie:**

Kongens gate 54 ble oppført av Kristiansand Turnforening i 1902. Bygningen ble fra første stund benyttet som kulturhus, forsamlingslokale, kino og turnsal. Bygget bærer preg av å være en overskuddsbygning der arkitekturen er en særegen blanding av borgarkitekturs stilretning og renessansens formspråk i en rik utforming. Bygningen er en av de eldste bevarte turnhaller i landet, og er et sentralt bygg blant den bevaringsverdige mur arkitekturen i Kvadraturen som stod frem etter den store bybrannen i 1892.

I april 1989 vedtok kommunalutvalget at det skulle forhandles med daværende eier om kjøp av eiendommen. Byarkitektkontoret innledet forhandlinger og det ble utarbeidet planer for ombyggingen til bruk for de to musikk institusjonene Kristiansand Musikk skole og Agder Musikkonservatorium. Forhandlingene falt på plass, bygget ble bygd om og første trinn i utviklingen til et Musikkens Hus var fullført. De første årene disponerte Kulturskolen 802 m2 av de 2834 m2, mens konservatoriet disponerte 1627 m2. Konsertsalen på 405m2 ble disponert i fellesskap, og ble også leid ut til eksterne aktører som Symfoniorkesteret ved ledighet.

I 1995 ble det bygget et tilbygg, Holbergsgate 4, og konservatoriet overtok dette til kontorer og øvingsrom.

**Dagens bruk:**

Cirka 600 kulturskoleelever får ukentlig undervisning i Kongens gate 54. I tillegg kommer elever som har undervisning andre steder, men deltar i prosjekter og på konserter i Musikkens hus. Det er 40 ansatte som ukentlig har én eller flere arbeidsdager i bygget – lærere og Kulturskolens administrasjon. Til sammen utgjør de 19,5 årsverk. I tillegg kommer ansatte med annet arbeidssted som deltar på planleggingsdager, personalmøter og fagmøter på huset.

**Alternativ lokalisering:**

Det har i noe tid pågått en prosess hvor samlokalisering av kommunale kulturtilbud er blitt vurdert. Arbeidet startet opp da det ble kjent at ny E-39 trasé som berørte Samsen kulturhus kunne bli aktuell, og man så derfor nærmere på muligheten for samlokalisering av Samsen kulturhus og Kulturskolen på et nytt sted i Kvadraturen. Denne prosessen har nå stoppet opp siden trasévalget til Statens Vegvesen for Gartnerløkka og vestover gjør at Samsen-bygget kan bestå på Vesterveien.

**Økonomi:**

Musikkens hus har en estimert markedsverdi på ca. 20 mill. kroner. Holbergsgate 4 som tidligere huset konservatoriet hadde en utleieverdi på ca. 1 mill. kroner pr. år. Etter at Holbergsgate 4 ble stående tomt, har ikke Kristiansand Eiendom leieinntekter på eiendommen. Leiemarkedet for næringsbygg i Kristiansand er svært labert, og det har således vist seg vanskelig å få inn aktuelle leietakere her. Årlige vedlikeholdskostnader på eiendommen er på nærmere 100.000,- kroner, noe som er langt mindre enn det aktuelle behov. Dersom et salg utsettes i påvente av ny lokalisering av kulturskolen, bør midler knyttet til årlig vedlikehold av bygningsmassen økes til 400 000,- kroner for å unngå et altfor stort etterslep.

Et salg av eiendommen med påløpende leieforhold med kulturskolen, anses som mindre aktuelt. En eventuell kjøper av bygningsmassen vil høyst sannsynlig være avhengig av å binde opp kommunen til en lang leieavtale for at investeringen skal være lønnsom. Settes dette i sammenheng med den allerede reduserte utleieverdi for Holbergsgate 4, vil dette bli en kostbar og lite fleksibel løsning for kommunen.

**Salg:**

Kristiansand Kommune har ikke ledig kapasitet til Kulturskolens virksomhet i andre kommunale bygg. Et midlertidig leieforhold i det private markedet vil være svært kostbart og lite hensiktsmessig. Et salg av kun Holbergsgate 4 vil også være vanskelig på grunn av den sammenbygde funksjonen mot Kongensgate 54, og mangel på utomhusarealer som igjen vil gjøre utnyttelse av tomten til eksempelvis boliger vanskelig. Eiendommene bør sees i sammenheng og selges samlet for å oppnå høyest pris for eiendommen. Eiendomssjefen foreslår derfor at det legges fram en ny sak vedrørende salg av Musikkens hus så snart det foreligger et konkret lokaliseringsalternativ for Kristiansand Kulturskole.

Dato 6. november 2014  
Saksnr.: 201403648-20  
Saksbehandler Lukas Wedemeyer  
Øyvind Lyngen Laderud  
Finn Aasmund Hobbesland

**Saksgang**

Kommunalutvalget  
Formannskapet  
Bystyret

**Møtedato**

18.11.2014  
19.11.2014  
26.11.2014

**Strategisk næringsplan for Kristiansandsregionen**

**Planprosessen**

Kristiansand kommune har i samarbeid med kommunene i Knutepunkt Sørlandet utviklet forslag til en ny Strategisk næringsplan for Kristiansandsregionen. Planen gir noen overordnede føringer og strategier for næringsarbeidet i et langsiktig perspektiv og skal danne fundamentet for næringsarbeidet i kommunene. Næringsplanen skal ligge til grunn for utviklingen av koordinerte handlingsplaner med konkrete tiltak i de enkelte kommunene.

Strategisk næringsplan for Knutepunkt Sørlandet 2008-2011 skulle etter planen revideres hvert 4 år. Dette ble ikke gjort. Bystyret Kristiansand ba i stedet om at det ble vurdert en ny næringsmelding til politisk behandling (sak 51/12). Etter vedtak i Kommunalutvalget Kristiansand 04.12.2012 ble arbeidet med strategisk næringsplan påbegynt.

Styret i Knutepunkt Sørlandet vedtok 13.12.2013 at det skulle arbeides videre med utkastet til strategisk næringsplan for Kristiansandsregionen med intensjon om å gjøre planen felles for Knutepunkt Sørlandet kommunene.

I arbeidet med planutkastet har mer enn 15 aktører fra næringslivet, universitetet, forskningsinstitusjoner og andre viktige utviklingsaktører vært involvert gjennom dialogmøter og har bidratt med viktige innspill. Næringsforeningen i Kristiansandsregionen har i tillegg gitt et eget samlet innspill som ble i stor grad innarbeidet i forslaget. Det har i tillegg blitt holdt orienteringer i kommunalutvalget i Kristiansand, styret og rådmannsutvalget i Knutepunkt Sørlandet og i knutepunktkommunenes politiske og administrative utvalg.

Formannskapene i kommunene har behandlet høringsforslaget i juni 2014 (Kristiansand 11.06. sak 67/14). Kristiansand har på vegne av Knutepunkt kommunene sendt planen med tilhørende vedlegg ut til offentlig ettersyn i høringsperioden 25.6.-15.9. 2014. Innkomne merknader er i henhold til vedtakene behandlet av Kristiansand kommune på vegne av alle samarbeidskommuner.

Revidert planforslag til Strategisk Næringsplan for Kristiansandsregionen er nå klar for endelig politisk behandling. Planforslaget behandles parallelt i alle samarbeidskommunene i Knutepunkt Sørlandet. Følgende kommune- og bystyrrer har vedtatt planen: Lillesand 29.10., Søgne 30.10., Birkenes 4.11., Iveland 6.11. og Vennesla 6.11.; Songdalen vil behandle planen 19.11. og Kristiansand 26.11.2014. Saken er drøftet i Knutepunktets rådmannsutvalg og innstillingen er omforent mellom rådmennene.



## **Planforslaget**

Utkast til strategisk næringsplan er basert på omfattende analyser av aktuelle rapporter om regionens økonomiske utvikling med fokus på byregionens utfordringer og potensialer. Planen inneholder visjon, mål, og strategiske satsingsområder for kommunenes næringsarbeid. I tillegg er det utarbeidet et vedlegg som beskriver utgangspunktet for Kristiansandsregionen, og som belyser valg av strategi og satsingsområdene `Kompetanse`, `Innovasjon`, `Attraktiv storbyregion` og `Internasjonal konkurranseevne`. Regional plan for Kristiansandsregionen 2011-2050 ligger til grunn for satsingsområdene `Transport og infrastruktur` og `Næringsarealer`.

### Planens visjon er:

*Kristiansandsregionen er Norges beste region å bo og arbeide i.*

*- Næringsutvikling i Kristiansandsregionen bidrar til vekst og verdiskapning i hele landsdelen.*

For å sikre konsistens mellom planene er visjonens første del tatt fra Regional plan for Kristiansandsregionen 2011-2050. Visjonens andre del er basert på innspill fra Næringsforeningen i Kristiansandsregionen (03.04.2014).

### Planens overordnede mål er:

*Kristiansandsregionen skal ha høy vekst sammenlignet med øvrige storbyregioner.*

Vekst forstås her som verdiskapingsvekst per innbygger. For å nå målet må produktiviteten og sysselsettingen i regionen vokse sterkt ved samtidig ønsket vekst i antall innbyggere.

Foreslått vekstmål på nivå med de øvrige storbyregioner er svært ambisiøst.

Kristiansandsregionen har de siste årene ligget på et lavere nivå for flere av vekstindikatorene sammenlignet med de øvrige storbyregioner, både i absolutte tall og i vekstrate i forhold til øvrige storbyregioner.

### Planens seks strategiske satsingsområder er:

- Kompetanse
- Innovasjon
- Attraktiv storbyregion
- Internasjonal konkurranseevne
- Transport og infrastruktur
- Næringsarealer

## **Innspill og høringsuttalelser**

Innkomne høringsinnspill er oppsummert i et eget vedlegg med administrasjonens merknader. Innspillene fra mange sentrale aktører for næringsutvikling i regionen har i all hovedsak vært positive både med tanke på involvering, felles planinitiativ i Kristiansandsregionen, prosess og i forhold til planens struktur og målsettinger.

Det ble nevnt som positivt «at Kristiansand kommune har gått i bresjen for å lage en felles næringsstrategi for regionen og kommunene i Knutepunkt Sørlandet. Videre er det positivt for hele Agder at Kristiansand inntar en offensiv posisjon i konkurranse med øvrige storbyer i landet.» (Aust-Agder fylkeskommune).

«Kristiansandsregionen er den viktigste vekstkraften i vår landsdel. [...] Næringsutvikling og økonomisk vekst i denne regionen har store, positive ringvirkninger for resten av landsdelen» (NHO Agder).

Det er også spilt inn at `barnas by` ikke bare må forstås som en strategi i forhold til destinasjonsutvikling, men at posisjonen også er viktig sett i et bredere næringsperspektiv. (Visit Sørlandet, Næringsforeningen i Kristiansandsregionen).

Rådmannen er enig i at gode oppvekstvilkår for barn og byens attraktivitet for barn og barnefamilier er viktig sett i lys av planens brede tilnærming. Det er videre viktig å avgrense visjonens utforming til de mest sentrale utfordringer som strategisk næringsplan skal danne grunnlag for. Gode oppvekstvilkår har hovedfokus i andre plandokumenter.

Visjonen er utledet fra Regional plan for Kristiansandsregionen 2011-2050 som er utviklet og vedtatt av kommunene i regionen, samt Aust- og Vest Agder fylkeskommuner. Visjonen

«Kristiansandsregionen er Norges beste region å bo og arbeide i» er dermed regionalt godt forankret. For å nå planens mål foreslår rådmannen å beholde planens visjon.

Planen er justert etter bearbeiding av innkomne høringsinnspill, endringene er redegjort for i eget vedlegg. Utover tekstmessige endringer i plandokumentet er de viktigste endringene følgende:

- Betydningen av miljømessig bærekraft for vekst og verdiskapning er tydeliggjort under 'Overordnet mål' og satsingene 'Innovasjon' og 'Transport og infrastruktur'
- Overskriften for satsing 'Internasjonalisering' er justert til '*Internasjonal konkurranseevne*'
- Tillegg under satsing 'Kompetanse' B. Tilrettelegge for universitetet og andre kunnskapsinstitusjoner: «*Fremme tett og forpliktende samarbeid med Universitetet i Agder og FoU miljøer*»
- Tillegg under satsing 'Attraktiv storbyregion' «...profilere regionens attraktivitet spesielt ovenfor bedrifter, etterspurt arbeidskraft, kompetanse, studenter og besøkende.»
- Tillegg under satsing 'Transport og infrastruktur' A. Arbeide for bedre vei- og kollektivløsninger i storbyregionen: «*Utvide bo- og arbeidsmarkedet med nye veiprojekter og satsing på kollektivtrafikk som binder sammen regionen*»

Kommunestyret i Birkenes har videre kommet med gode innspill for konkretisering av bl.a. satsingene 'Innovasjon', 'Attraktiv storbyregion' og 'Næringsarealer' som vil følges opp i handlingsplanarbeidet og prosjektet «Styrke næringsutvikling i Kristiansandsregionen».

### Oppfølging av planen

Næringsplanens strategier skal operasjonaliseres gjennom fireårige handlingsplaner med konkrete tiltak. Disse vil utvikles for hver kommune som vedtar planen, og skal ta høyde for kommunenes ulike prioriteringer og ressursituasjoner. De enkelte tiltak i handlingsplanene prioriteres i forbindelse med kommunenes årlige handlingsprogrammer. Utvikling av handlingsplanene er også en del av prosjektet «Styrke næringsutvikling i Kristiansandsregionen» støttet av Kommunal- og regionaldepartementets utviklingsprogram for byregioner. Prosjektets gjennomføring er forankret i alle knutepunktkommunene. Revisjon av planen vurderes i forbindelse med by-/kommunestyrets planstrategiarbeid.

### Konklusjon

Rådmannen mener planen vil være et godt grunnlag for en felles satsing i regionen og anbefaler at planforslaget vedtas, og at arbeidet med oppfølgende handlingsplaner settes i gang.

### Forslag til vedtak

1. Forslag til Strategisk Næringsplan for Kristiansandsregionen med tilhørende vedlegg vedtas.
2. Rådmannen bes om å igangsette arbeidet med å utvikle oppfølgende handlingsplan for å realisere planens mål og intensjoner.

Tor Sommerseth  
Rådmann

Harald Karlsen  
Teknisk direktør

Vedlegg:

- Strategisk Næringsplan for Kristiansandsregionen
- Vedlegg til Strategisk Næringsplan for Kristiansandsregionen
- Oversikt over innspill til høringsutkastet
- Regional plan for Kristiansandsregionen 2011 – 2050, vedtatt juni 2011
- Agderforskning FoU-rapport nr. 4/2013: Påvirkbare drivkrefter for vekst i byutvikling.